

Göncz Borbála – Szanyi-F. Eleonóra – Lengyel György

A bevándorlók jóléti helyzete Magyarországon

Bevezetés

Magyarországon alacsony az itt élő bevándorlók aránya. A nem EU-tagországo**k**ból (harmadik országból) érkező bevándorlók az EU össznépességének közel négy százalékát teszik ki, Magyarországon ez az arány nem éri el az egy százalékot. Magyarország tehát nincs jelentős migrációs hatásnak kitéve. Az ide irányuló migráció sajátossága továbbá, hogy a magyar nemzetiségűek aránya magas a bevándorlók között, noha EU-s csatlakozásuk után a Szlovákiából és Romániából áttelepülő határon túli magyarok már nem számítanak harmadik országból érkezőnek. Emellett sajátos a területi elhelyezkedésük is, a migránsok elsősorban Budapesten és környékén az ország középső régiójában koncentrálnak, ami jól illeszkedik a tőkebefektetések földrajzi mintájához (Melegh et al 2005).

A bevándorlók integrációja több szempontból megközelíthető (Bijl et al 2008). Az integráció egyrészt jogi-politikai folyamat, melynek során a bevándorló a társadalom többségéhez hasonló jogokat szerez. Másrészt a bevándorló részvétele a befogadó ország gazdasági életében szocio-ökonómiai folyamat is, ha másért nem, hát a munkavállalás, a vállalkozás és az adófizetés miatt. Harmadrészt az integrációnak van szocio-kulturális vetülete is, a többségi társadalommal való sokrétű kapcsolatok kiépülése, a befogadó ország nyelvének, szokásainak és normáinak megismerése és elfogadása révén. Mindemellett az integráció nem egyoldalú folyamat, sikeressége a többségi társadalom nyitottságán és előítéletességének fokán is múlik. Európai összehasonlításban például Magyarországon a legkevésbé pozitív a bevándorlás megítélése.¹

A vándorlás ugyanakkor nem feltétlenül tekinthető lineáris folyamatnak. A transznacionális migráció elmélete ezt olyan dinamikus folyamatként írja le, amely egy transznacionális térben, migrációs láncokon keresztül zajlik (Boyd 1989, Kritiz et al

---

¹ Az Eurobarometer 69 felmérésében 2008 tavaszán a magyar lakosság 10 százaléka értett egyet azzal az állítással, hogy „A bevándorlók sokat adnak Magyarországnak”, az EU átlaga 44 százalék volt.

1992, Melegh et al 2009). A vándorlás ezen túl lehet periodikus, időben korlátozott, szociológiai értelemben nem befejezett, illetve a kötődés a migráns és a származási közösség között sokféle formában fennmaradhat. Így az integrációt sem lehet feltétlenül egy lineáris, a származási ország szempontjából disszimilációs és a befogadó közösség szempontjából asszimilációs folyamatnak felfogni. Nem minden migránsnak lesz célja a fogadó ország állampolgárságának megszerzése, sem nyelvének megtanulása, különösen, ha csak bizonyos ideig kíván az országban maradni, s azután tovább vándorol.

Mindazonáltal az Európai Unió számos országában központi kérdés a bevándorlók beilleszkedése, s annak mérése nagy jelentőséggel bír a megfelelő szakpolitika kialakításához. Az EU szakterületért felelős miniszterei 2010 áprilisában egyeztek meg a Zaragozai Nyilatkozatban, amely 2010 júniusában elfogadásra is került. Ebben felkérték az Európai Bizottságot a bevándorlók integrációját mérő összehasonlítható s a tagállamok közti különbségeket is figyelembe vevő indikátorok kidolgozására. Ezen indikátorok célja a bevándorlók integrációs helyzetének felmérésén keresztül az integrációs szakpolitikák eredményességének mérése a foglalkoztatás, oktatás, a társadalmi befogadás, valamint az aktív polgári szerepvállalás területén.

Jelen tanulmányban a Magyarországon legálisan élő, harmadik országból érkezett migránsok integrációját a társadalmi befogadás jóléti oldaláról vizsgáljuk. A zaragozai indikátorokat figyelembe véve a jövedelem, a szegénységnek való kitettség, az ingatlan vagyon és az egészségi állapot változóit vesszük szemügyre, azok különböző objektív és szubjektív mutatói mentén.

Elemzésünk két, az Európai Integrációs Alap által finanszírozott kutatás survey adataira épül. Egyrészt a Budapesti Corvinus Egyetem Empirikus Társadalomkutató Központja által koordinált *Felmérés a bevándorlók civil integrációjáról* című kutatásunk adatait használjuk (a továbbiakban EIA2011). Az adatfelvétel 2011 nyarán zajlott, az 1500 fős kérdőíves felmérés (Göncz et al 2012) egy bevándorlói (N=500) és egy, a magyar felnőtt társadalom tagjait reprezentáló almintát (N=1000) tartalmazott. E két almintá összevetése biztosítja, hogy az indikátorok a bevándorlók helyzetét a hazai társadalomhoz képest tudják mérni.² A másik adatfelvétel, amelyre elemzésünkben támaszkodunk a *Bevándorlók Magyarországon* című kutatás, amely 2009-ben hat ma-

² A befogadó társadalom mintájának teljes sokasága a magyar lakosság 18. életévét betöltött minden tagja. A minta elkészítése többlépcsős, arányosan rétegzett, valószínűségi mintavételi eljárással történt, és reprezentatív a magyar lakosságra. A bevándorlói almintá mintavételének alapja (a teljes sokaság): a harmadik országokból érkezett azon személyek, akik tartózkodási engedéllyel, bevándorlási engedéllyel, letelepedési engedéllyel, ideiglenes letelepedési engedéllyel, nemzeti letelepedési engedéllyel vagy EK letelepedési engedéllyel tartózkodnak Magyarországon. Az 500 fős bevándorlói minta egy része a KEKKH által rendelkezésünkre bocsátott lista alapján készült rétegzett többlépcsős mintavétellel (N=156), másik része (N=344 fő) hólabda módszerrel állt elő, amelynek során kvóták szabályozták a kor, nem és származási ország szerinti összetételt. Ilyen módon a végső minta megfelelően reprezentálja az említett jogcímeken Magyarországon tartózkodó bevándorlói népességet a kort, nemet és származási országot tekintve.

gyarországi migráns csoport (N=1200) integrációs helyzetét és stratégiáit vizsgálta (a továbbiakban EIA2009) (Örkény - Székelyi 2010).³ Az első migráns minta reprezentatívnak tekinthető, ezt a Magyarországon élő, harmadik országból érkezett migránsok általános jellemzésére használjuk. Mivel ebben a különböző országokból érkezettek arányuknak megfelelően kisebb-nagyobb számban szerepelnek, a csoportok közötti összehasonlításra alkalmasabb a különböző országokból érkező bevándorlókat nagyobb azonos elemszámmal megjelenítő 2009-es migráns minta.

Az indikátorokat a hazai és a bevándorló társadalom összevetésében mutatjuk be, majd az egyes migráns csoportok közötti különbségeket is tárgyaljuk. A hazai és a bevándorlói társadalom közötti összehasonlítás ugyanakkor módszertani szempontból két kérdést is felvet: egyrészt miképpen hasonlítható össze e két eltérő mintavételi módszerrel, és eltérő mintavételi aránnyal készült alminták, másrészt hogyan kezelhető az eltérő szocio-demográfiai struktúrából adódó különbség? Vajon a két sokaság közti különbség mennyiben jelent tényleges eltérést, s mennyiben tudható be a strukturális különbségeknek.⁴

Mindezek alapján tanulmányunkban körüljárjuk a jólét különböző mutatóit. Először rövid áttekintést adunk a jólét mérésének módszertanáról, majd leíró elemzés keretében bemutatjuk az egyes mutatókat, és végül egy többváltozós elemzéssel megkíséreljük feltárni a jólét különböző mintázatait a bevándorlók körében.

A jólét mérése

A jólét megragadására szolgáló társadalmi jelzőszámok kialakításának kezdete az 1960-as évek második felére nyúlik vissza. A korszakot jellemző gazdasági növekedés nem járt együtt azokkal társadalmi változásokkal, amelyeket a növekedés indokolttá tett volna. Az ennek kapcsán kibontakozó feszültségek mélyebb megértését és mérséklését szolgálták azok a kezdeményezések, amelyek a társadalmi változás mérésére alkalmas eszközöket kerestek. A kibontakozó programok két kérdés köré csoportosultak: komoly viták zajlottak a jólét tartalmi meghatározásáról, valamint a mérés

³ Ez az adatfelvétel hólabdás mintavétellel készült, és csak bizonyos, a mintában egyenlő mintaelemszámmal (csoportonként N=200) szereplő migráns csoportokat érintett (határon túli magyar, ukrán, kínai, vietnami, török, arab).

⁴ A két alminták közötti strukturális eltérés kontrollálására egy lehetséges módszer a Sik Endre által az ENRI-East (FP7-SSH collaborative research project (2008–2011) - Interplay of European, National and Regional Identities: Nations between States along the New Eastern Borders of the European Union) kutatás során használt módszertan, amely a többségi minta „lerontására” épül a bevándorlói minta összetételét alapul véve (Sik 2012). Ilyen módon két, hasonló összetételű minta kerül összehasonlításra a különböző tényezőket tekintve. Ebben az elemzésben a „lerontás”, azaz a többségi minta újrásúlyozása a bevándorlók kor, nem és lakóhely (Budapest/nem Budapest) szerinti összetételét követve történt.

helyes módszertanáról. Az Európai Közösség kialakulásával a nemzeti szint mellett, az európai térségben is erősödött az igény olyan mérési eszközök iránt, amelyek visszajelzést adnak a társadalmi folyamatokról.

A kezdetektől elvi vita zajlik arról, hogy az elemzett változók a létező tényezőket (*functioning*) vagy lehetőséget, valamire való képességet (*capability*) vizsgáljanak (Sen 1985). Az európai mutatókon dolgozó Annoniék (2012) a functioning iskolája mellett döntöttek. Egyrészt úgy vélik, hogy bizonyos alapvető feltételek szükségesek a lehetőségek megteremtéséhez, másrészt praktikus okoknál fogva, a változók ezen csoportját alkalmasabbnak vélik rá, hogy szakpolitikai döntések megalapozásához információval szolgáljon.

Ugyancsak a téma kutatásának korai szakaszától jelen van az objektív vs. szubjektív mutatók alkalmazására vonatkozó kérdés. Az előbbi gazdasági, társadalmi adatokkal próbálja megragadni a jólét fogalmát, az utóbbi az emberek érzelmi, jóléti mentén írja le a jelenséget. A szubjektív jólét szisztematikus mérését az európai kutatók csak a 90-es években kezdték el, felismerve azt a jelenséget, hogy az objektív mutatók változása nem mindig jár együtt a változások szubjektív értékelésével (Gáspár 2013). Hegedűs (2002) a szubjektív társadalmi mutatókat áttekintve három csoportot különböztet meg. A személyes véleményeken alapuló változókat, amelyek közvetlenül mérik a jólétet; a személyes vagy társadalmi „jóléti érzést” mérő változókat; végül harmadikként azokat a változókat, amelyekben a megkérdezettek saját helyzetüket (vagy a társadalomét) nem csak jellemzik, de minősítik is. Ezen minősítő kategóriába tartoznak a jólét kognitív (elégedettségre vonatkozó) és affektív (boldogságra utaló) összetevői.

A jelenlegi álláspontok alapján konszenzus uralkodik abban a kérdésben, hogy az objektív és szubjektív mutatók együttes alkalmazása teszi lehetővé a jólét széleskörű leírását. Az EU-térséget leíró indikátorok kialakításának egyik célja a szakpolitikai irányítók segítése. Erre vezethető vissza Annoni és kollégái megközelítése, amely szerint csak olyan szubjektív mutatókat alkalmaznak, amelyek valamilyen objektív jelenség szubjektív megítélését mutatják be, hiszen ezek teszik lehetővé a fennálló rendszerek működésének megítélését és az esetleges beavatkozás megalapozását.

A változók tág spektrumának alkalmazása felveti a kérdést: hogyan kapcsolódnak egymáshoz a mutatók? Ebből a szempontból a társadalmi indikátorok kialakításának eljárását két csoportba sorolhatjuk. Az egyik megoldás alapján a jólétet a változóknak egy – tág tartalmi spektrumon mozgó – csoportja írja le. A másik eljárásban egy komplex eszköz lett kifejlesztve, több változó összevonásával, ami magába sűríti a releváns változók széles körét (Lengyel 2002). Ilyen eszközökként említhetjük a Borda- és Copeland-indexeket, vagy a társadalmi változásokat mérő Index of Social Progress elnevezésű mutatót. Az aktuális trendek ezen megoldások kombinált változatait alkalmazzák, nagyobb témákat különítenek el, amelyeken belül fő- és alvál-

tozókat vizsgálunk. Az előbbi a jólét alapvető feltételeit jelöli ki, az alváltozók egy adott kérdés széleskörű leírásához járulnak hozzá.

A jelen tanulmány a migránsok integrációjának jóléti aspektusát a Zaragozai Nyilatkozatban foglaltak alapján mutatja be, amelynek módszertani hátterét az Eurostat dolgozta ki. A napjainkban zajló nemzetközi projektekről ad részletes áttekintést Annoni és kollégáinak fent említett munkája. A szerzők öt olyan kezdeményezésre hívják fel a figyelmet, amelyek arra irányulnak, hogy egységes módszert dolgozzanak ki az életminőség mérésére, ezek között szerepel az Eurostat kezdeményezése is,⁵ amit hasznos kiinduló pontnak tekintettünk a kérdés tárgyalásában. A kutatások tanulságaként kiemelnek néhány szempontot, amelyek a témában zajló diskurzusokat tagolják.

A zaragozai indikátorokat figyelembe véve tanulmányunk a következő kérdések mentén vizsgálja a változókat:

Mutató	Számítása
1. Jövedelem	A bevándorlók medián jövedelme a hazai társadalom medián jövedelmének arányában
2. Szegénység	Szegénységi kockázat (a hazai társadalom medián jövedelmének 60%-át el nem érők aránya)
3. Egészség	Egészségi helyzet szubjektív megítélése – elégedettek és elégedetlenek aránya
4. Ingatlanvagyon	Ingatlan tulajdonosok nem tulajdonosokhoz viszonyított aránya a sokaságon belül

A fenti mutatókat és kérdésköröket tanulmányunkban bővebben körüljárjuk, figyelembe véve, hogy sem a hazai társadalom, sem a bevándorlók népessége nem homogén, hanem olykor jelentős különbségek figyelhetők meg szocio-demográfiai jellemzőik tekintetében. A bevándorlók esetében további, az integrációt, illetve a migrációs történet sajátosságait mérő változókat is figyelembe veszünk majd, feltételezve, hogy jólétüket tekintve eltérő mértékben integrálódnak a bevándorlók, attól függően, hogy mióta vannak Magyarországon, mely országból érkeztek, és milyen jogcímen tartózkodnak itt. Továbbá, az itt felsorolt mutatók mellett a jólét egyéb szubjektív elemeit is áttekintjük. A zaragozai indikátorok a jólétnek ezen szubjektív aspektusát kevésbé tartalmazzák, de a téma megfelelő bemutatása véleményünk szerint szükségessé teszi elemzésüket.

⁵ Stiglitz és kollégáinak riportja; az Eurostat megvalósíthatósági (*feasibility*) tanulmánya; Well-being 2030; az OECD kezdeményezései; a Kanadai Statisztikai Hivatal jóléti indexe.

Jövedelem és szegénység

A jövedelem mérésére a háztartás egy főre jutó nettó jövedelmét használjuk. A be-
mutatott értéket a háztartás összjövedelme alapján számítottuk az OECD1-skálát
alkalmazva, amiben az első felnőttet követően minden további felnőtt személy 0,7-
es súlyt kap, és 0,5-öt minden háztartásban élő gyerek. (Havasi – Altorjai 2005) A
jövedelmi adatokkal kapcsolatos adatfelvételi problémával ebben az esetben is szem-
be kellett néznünk. A hazai lakosságot és a bevándorlókat összehasonlító mintában
(EIA2011) a hazai mintában megkérdezettek 44 százaléka adott meg konkrét érté-
ket, és a kategoriális beosztással együtt a válaszok 60 százalékának ismertük meg a
háztartási jövedelmét. A bevándorlóknak csak a negyede válaszolt az első kérdésre,
és az almintá egészének 48 százalékáról tudjuk, hogy mennyi a háztartási jövedel-
me. A bevándorló csoportokat összehasonlító adatbázis (EIA2009) esetén kedve-
zőbb a kép, ott a megkérdezettek 74 százaléka válaszolt egyik vagy másik kérdésre.
Más kutatásokkal összhangban a válaszmegtagadás a legelső jövedelmi kategóriában
volt a legmagasabb az EIA2011 adatbázis adatai alapján, amit a vagyoniindex hasz-
nálatával teszteltünk (Szanyi-F. 2012). A vagyoniindex kategóriáin felfelé haladva a vá-
laszadás növekedett, majd a legfelső kategóriában ismét visszaesett, vagyis a nagyon
alacsony és a nagyon magas jövedelműek nem szívesen nyilatkoznak ebben a kér-
désben. Mivel a válaszmegtagadás az alsó kategóriában erősebb volt, az átlagok ér-
telmezésekor figyelembe kell vennünk a „felfelé torzítást”.

1. táblázat: A háztartás egy főre jutó nettó jövedelmének és szegénységi kockázat mutatói

minta/alminta	N	átlag (Ft)	std. szórás	medián (Ft)	a bevándorlók mediánja / hazai társadalom mediánja
EIA2011:					
hazai társadalom	600	86 360	56 296	76 471	
hazai társadalom (korigált)	283	111 679	62 578	103 313	
bevándorló	237	114 238	69 089	102 941	1,346 (korigált: 0,996)
EIA2009:					
határon túli magyar	170	79 955	53 561	65 319	0,854
ukrán	183	82 556	39 526	79 412	1,038
kínai	107	201 343	196 780	149 183	1,951
vietnami	141	97 093	61 502	83 149	1,087
török	155	144 134	185 451	92 593	1,211
arab	167	176 263	212 394	117 647	1,538

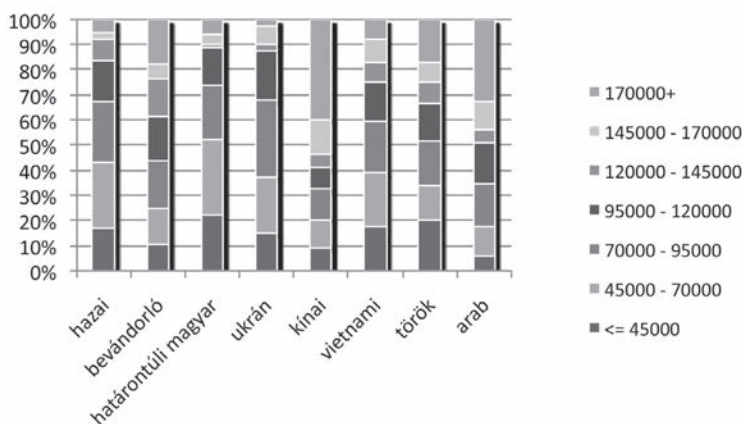
Az 1. táblázatban látható, hogy nálunk a bevándorlók egy főre jutó, nettó háztartási jövedelme meghaladja a hazai mintában megfigyelt átlagot, vagy – a korrigált adatok alapján – azonos azzal. Az európai tagállamok többségében a migránsok nettó jövedelme alacsonyabb, mint a többségi társadalomban megfigyelt érték. A bevándorlók nettó jövedelmének mediánja Olaszországban, Görögországban és Ausztriában nem éri el a befogadók jövedelmének háromnegyedét (European Commission 2011). Vagyis nálunk, a nemzetközi összehasonlító adatokkal ellentétben, a bevándorlók átlagosan jobb helyzetről számoltak be. Az eredmények értelmezésével óvatosan kell bánni. Egyrészt tudatosítani kell, hogy az itt vizsgált bevándorlók nem azonosak sem a menekültekkel, sem pedig az alkalmi külföldi munkavállalókkal, akik kívül esnek vizsgálatunk körén. Másrészt a különbség mértékét több mintavételi probléma is befolyásolhatta. A válaszmegtagadás arányszáma lehet az egyik ilyen ok, mivel a bevándorlók az EIA2011-es mintában lényegesen kevesebben szolgáltatják ki a jövedelmükre vonatkozó információt. A különbség fakadhat ezen kívül összetételhatásból, ugyanis a Magyarországon élő migránsok inkább képzett, fővárosban élő, fiatal lakosok, így a befogadó és bevándorló csoportok jövedelmi különbségeit érdemes ezen tényezők figyelembevételével vizsgálni. A hazai társadalom korrigált mintája (Sik 2012) megmutatja, hogy milyen átlagokat figyelhetünk meg akkor, ha a többségi társadalom mintájának szerkezetét hozzáigazítjuk a bevándorlói almintához. Jól látható, hogy a különbség jelentősen mérséklődött a súlyozás következtében, vagyis az országban élő migránsoknak nem általában jobbak a jövedelmi viszonyai, hanem a két almintha szerkezetében vannak különbségek. A táblázat jobb szélső oszlopában a 2011-es hazai jövedelmi mediánhoz viszonyítottuk a bevándorló csoportok mediánjait. (A KSH 2011-es statisztikái alapján a havi nettó jövedelem mediánja 82 410 Ft volt a magyar társadalomban, vagyis a reprezentatív adatbázis medián értéke valóban jól közelítette a teljes népességre vetített értéket.) A 2011-es bevándorlói minta mellett, láthatók a 2009-es alminták arányai is. Látható, hogy a határon túli válaszadók kivételével minden más csoportnak magasabb a jövedelmi mediánja, mint a hazaiaké, ami feltehetően itt is a migráns csoportok eltérő társadalmi, demográfiai sajátosságaiból adódik.

Az EIA2009-es adatokból az is kiderül, hogy a bevándorlók csoportja legkevesebbé sem nevezhető homogénnek. A legkedvezőbb jövedelmi viszonyokról a kínai bevándorlók számoltak be, de hasonlóan kedvező képet mutat az arab válaszadók átlaga is. Őket követik a török migránsok, majd a vietnami, ukrán és a határon túli válaszadók átlagai. Fontos megjegyezni, hogy a kínai, arab és török bevándorlók esetében nem csak a megfigyelt átlag értéke volt magas, de a szórás is, vagyis a vizsgált csoporton belül is nagyok a jövedelmi eltérések. A különbségre részben magyarázatot adhat a családszerkezet. A környező országokból betelepülők gyakrabban költöznek családdal, az arab országokból hazánkba érkezők viszont inkább egyedülálló, fiatal

férfiak (Örkény-Székelyi 2010), ennek megfelelően még azonos jövedelmi viszonyok mellett is alacsonyabb lesz a vizsgált érték a magasabb háztartáslétszám miatt. Az adott indoklás nem állja meg a helyét a kínai bevándorlók esetében, akik az átlagosnál magasabb háztartáslétszámról nyilatkoztak.

Az átlagok mellett érdekes lehet, hogy a válaszadók hogyan oszlanak meg az egyes jövedelmi kategóriákban. Az alábbi ábra az egyes kategóriák méretét mutatják meg a két adatfelvétel almintái esetében.

1. ábra: A háztartások egy főre eső nettó jövedelme a hazai társadalom és a bevándorlók különböző csoportjai körében, százalék

Forrás: EIA2009, EIA2011

Az ábra alapján a két, magas átlagos nettó jövedelemmel jellemezhető népcsoport esetében nem a kiugró értékek okozzák az előnyösebb átlagot, hanem az, hogy a válaszadók jelentős része (kínaiak négytizede, az arabok háromtizede) tartozik a legfelső jövedelmi csoportba.

Az egyes csoportokat jellemző jövedelmi viszonyok mellett fontos kérdés, hogy a bevándorlók és a többségi társadalom tagjai között mekkora hányadot veszélyeztet a szegénység. Az Eurostat adatai alapján – a hátrányosabb jövedelmi viszonyokkal összhangban – az európai országok többségében a bevándorlók nagyobb arányban vannak kitéve a szegénység kockázatának, mint a többségi társadalom tagjai. Az európai térségen kívül született migránsokat veszélyeztetni leginkább a szegénység, esetükben 13 százalékkal magasabb a küszöbérték alatt élők aránya. A nemzetközi adatok alapján Magyarország azon kevés ország közé tartozik, ahol a fent említett minta

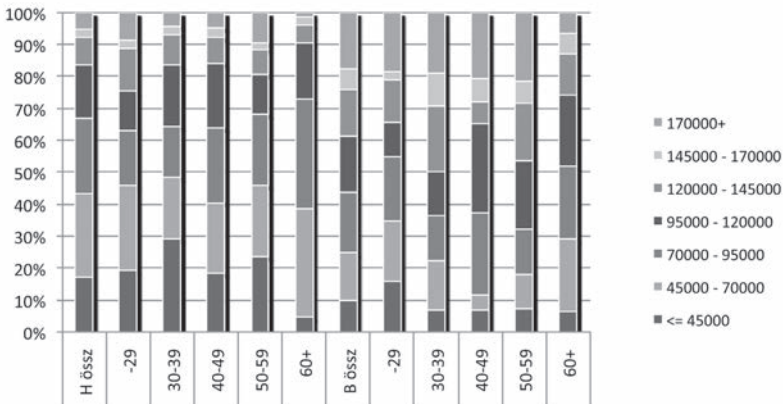

nem jellemző. Hazánkban a többségi társadalomban többen vannak a szegénységi küszöb alatt, mint a migránsok között.

Saját adataink esetében a szegénységi küszöb meghatározására a mediánok (a többségi társadalomban megfigyelt) értékének 60 százalékát vettük alapul, és azt vizsgáltuk, hogy a bevándorlók mekkora hányada kerül ez alá az értékhatár alá. Az európai statisztikákkal összehangban, az EIA2011-es adatbázisa alapján is a hazai mintában voltak arányaiban többen küszöbérték alatt (17 százalék), míg a bevándorlók körében ez 11 százalék volt.

A hazai társadalmat (H) és a bevándorlókat (B) összehasonlító adatokból kiderült, hogy a migránsok demográfiai és képzettségi összetétele eltér a magyar lakosság jellemzőitől. Ennek megfelelően a korcsoportok és az iskolai végzettség kategóriái alapján megvizsgáljuk a jövedelmi viszonyokat a két almintában. Az alábbi ábra az EIA2011-es adatbázisa alapján szemlélteti háztartások egy főre jutó nettó jövedelmét a különböző korosztályokban.

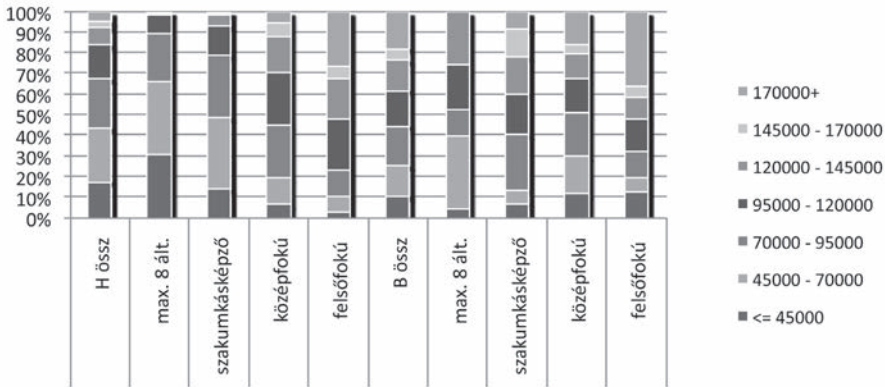
2. ábra: A háztartások egy főre eső nettó jövedelme korcsoportonként a hazai társadalom és a bevándorlók körében, százalék

Forrás: EIA2011

Az 2. ábra alapján jól látható, hogy a jövedelmi különbségek a két almintában 30 év fölött növekednek meg igazán. A hazai minta esetében a jövedelemben kis mértékű csökkenés figyelhető meg a korosztályi csoportokon felfelé haladva. A bevándorló almintában ilyen összefüggést nem tapasztaltunk, csupán az inaktívakat magában foglaló 60 feletti korosztályban csökken a jövedelem. A 3. ábra az iskolai végzettségek mentén vizsgálja a jövedelmi viszonyokat. Ennek alapján azt tapasztaljuk, hogy a két minta közötti különbség kiegyenlítődik.

3. ábra: A háztartások egy főre eső nettó jövedelme a kérdezettek iskolai végzettsége alapján a hazai társadalom és a bevándorlók körében, százalék

Forrás: EIA2011

A háztartás egy főre jutó nettó jövedelme a maximum 8 osztályt végzettek és a szakmunkások esetében különbözik jelentősen, viszont a középfokú és a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők jövedelmi megoszlása nagyon hasonló képet mutat. A hazai társadalom esetében a végzettségi szinteken felfelé haladva a jövedelem lényegesen növekszik. Ugyanez nem mondható el a bevándorlók esetében, bár a felsőfokú végzettséggel rendelkezők jövedelmi viszonyai valamivel kedvezőbbek, mint az alsóbb végzettségi kategóriáké.

Amennyiben a jövedelmi helyzet szubjektív mutatóit tekintjük (a háztartás jövedelmével, illetve az anyagi körülményekkel való elégedettséget), az látszik, hogy a bevándorlók mindkét vonatkozásban elégedettebbek, mint a hazai társadalom. A hazai társadalom körében a tanultabbak, de a Budapesten, illetve a Dunántúlon (elsősorban a Közép-Dunántúlon) élők elégedettebbek. A bevándorlók 30-39 éves korosztálya a legelégedettebb, a szakmunkás végzettségűek, a 9-15 éve itt tartózkodók, illetve, a hazai társadalomhoz hasonlóan, a Budapesten élők. Ezen túl, a migránsok 57 százaléka gondolta, hogy rosszabb anyagi helyzetben lenne, ha a szülőföldjén maradt volna, 26 százalék gondolja, hogy a helyzete ugyanolyan lenne. Jellemzően a kevésbé iskolázottak és az Ázsiából érkezők érzik jobbnak helyzetüket. A kevésbé iskolázottak, a letelepedési, nemzeti vagy EK letelepedési engedéllyel itt tartózkodók inkább gondolják, hogy helyzetük javult, csakúgy, mint a Kínából és a volt Szovjetunió országaiból érkezők. Ezzel szemben a tartózkodási engedéllyel itt levők és az

angolszász országokból érkezettek nagyobb arányban gondolják, hogy anyagi helyzetük jobb lett volna, ha a szülőföldön maradnak.

Ingtatlan

A migránsok integrációjának, illetve általános jólétének egy további mutatója az ingatlantulajdon. Az erre vonatkozó zarogazai indikátor az ingatlantulajdonosok és az ingatlant nem tulajdonlók arányát veti össze a migránsok és a teljes népesség viszonylatában (European Commission 2011). A KSH által készített *Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvétel* (European Union Statistics on Income and Living Conditions – EU-SILC) alapján erről a mutatóról elmondható, hogy Magyarországon ez az arány mind a teljes népesség, mind az EU-n kívül születettek⁶ tekintetében meghaladja az EU átlagát. Az ingatlant tulajdonlók és nem tulajdonlók átlagos aránya az EU teljes 20–64 éves lakosságának körében 0,8, ez az arány Magyarországon 9,2, Románia és Litvánia után közvetlenül a legmagasabb (European Commission 2011), míg az idősebb korosztályban valamelyest magasabb. Az EU-n kívül születettek ingatlantulajdonlásával kapcsolatban azt tapasztaltuk, hogy Magyarország 3,5-ös arányával Észtország után a második helyet foglalja el. Elmondható tehát, hogy az EU-n belül Magyarországon, csakúgy, mint a volt szocialista államok esetében, általában jellemzőbb az ingatlan tulajdonlása, mint az EU más országaiban, s ez az összefüggés a migránsok körében is érvényes.

Az általunk áttekintett survey adatok alapján hasonló összefüggések jelennek meg. A 2. táblázatban látható módon, a 18 év feletti lakosság kilenctizede tulajdonosként lakott abban az ingatlanban, ahol az adatfelvétel zajlott, míg a harmadik országból érkező bevándorlók 54 százaléka volt tulajdonos. Az ingatlantulajdonosok nem tulajdonosokhoz viszonyított aránya így adataink alapján 9,07 a hazai lakosság körében és 1,19 a bevándorlók körében. Ez a különbség valamelyest csökken, ha a két sokaság strukturális eltéréseit figyelembe vesszük, de szignifikáns marad.

⁶ Az EU-n kívül születettek sokasága nem feltétlenül egyezik meg a harmadik országbeli állampolgárok sokaságával, ugyanakkor ez utóbbiakra Magyarország esetében nem volt adat, ezért az előbbi csoportokra vonatkozó adatok szerepeltetése mellett döntöttünk.

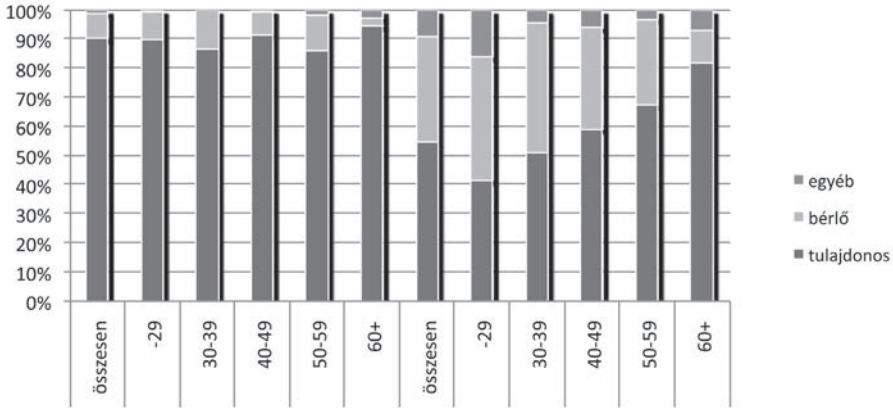
2. táblázat: Az ingatlantulajdon mutatói

minta/alminta	N	tulajdonosok aránya	ingatlantulajdonosok nem tulajdonosokhoz viszonyított aránya a sokaságon belül
EIA2011:			
hazai társadalom	997	90,1%	9,07
hazai társadalom (korrigált)	500	80,6%	4,16
bevándorló	494	54,3%	1,19
EIA2009:			
határon túli magyar	210	57,1%	1,333
ukrán	206	64,6%	1,821
kínai	200	53,0%	1,127
vietnami	199	76,4%	3,234
török	223	26,9%	0,368
arab	203	28,6%	0,400

A kérdés így hangzott: (EIA2011) „Önök milyen jogcímen laknak jelenlegi lakásukban?”
(EIA2009) „Az a lakás, amiben Ön a családjával él, az Önök tulajdona, vagy bérelik?”

A hazai lakosság körében nincs jelentős különbség az egyes korcsoportok között a tulajdonlás tekintetében, a bevándorlók körében azonban a korról nő a tulajdonosok aránya. A hazai társadalomban ugyanakkor a 29 év alatti korosztály esetében is magasabb a családtagként az ingatlanban lakók aránya. A bevándorlók esetében látható, hogy a fiatalabbak körében még kevesebb az ingatlantulajdonos, mint az idősök között: a 29 év alattiak 41 százaléka tulajdonos, míg a 60 év felettiek körében, a hazai arányokat megközelítve 81 százalék (4. ábra).

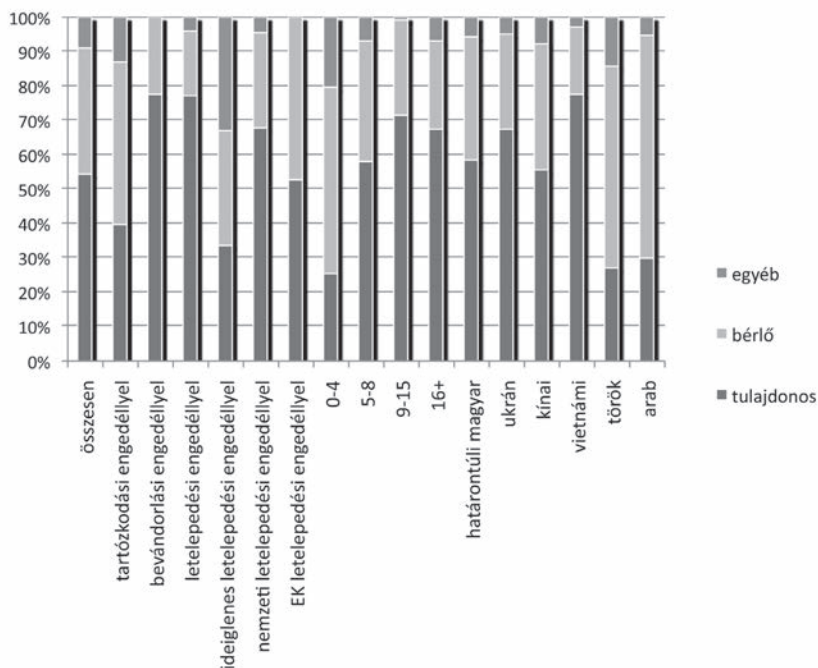
4. ábra: Ingatlantulajdon a különböző korosztályok tekintetében, százalék

Forrás: EIA2011

Az iskolai végzettség tekintetében hasonló tendenciák érvényesülnek a hazai társadalomban és a bevándorlóknál, a szakmunkás végzettségűek körében magasabb az ingatlanukat bérlők aránya (a hazai társadalomban 16 százalék, a bevándorlók között 51). A bevándorlók esetében az itt tartózkodás jogcíme, illetve hossza is meghatározó. A bevándorlási és letelepedési engedéllyel rendelkezők közt van a legtöbb ingatlantulajdonos (77 százalék), és érthetően kevesebb a tulajdonos a tartózkodási engedéllyel, illetve az ideiglenes letelepedési engedéllyel itt levők körében (33–39 százalék) (5. ábra). Az ingatlantulajdonosok aránya magasabb a legalább kilenc éve itt tartózkodók között, és azok körében a legalacsonyabb, akik kevesebb, mint négy éve vannak Magyarországon. Ha az egyes migráns csoportokat vetjük össze, a vietnamiak között van a legtöbb ingatlantulajdonos, őket az ukránok, a határon túli magyarok és a kínaiak követik. Az arabok és a törökök körében kevesebb, mint egyharmad a tulajdonosok aránya.

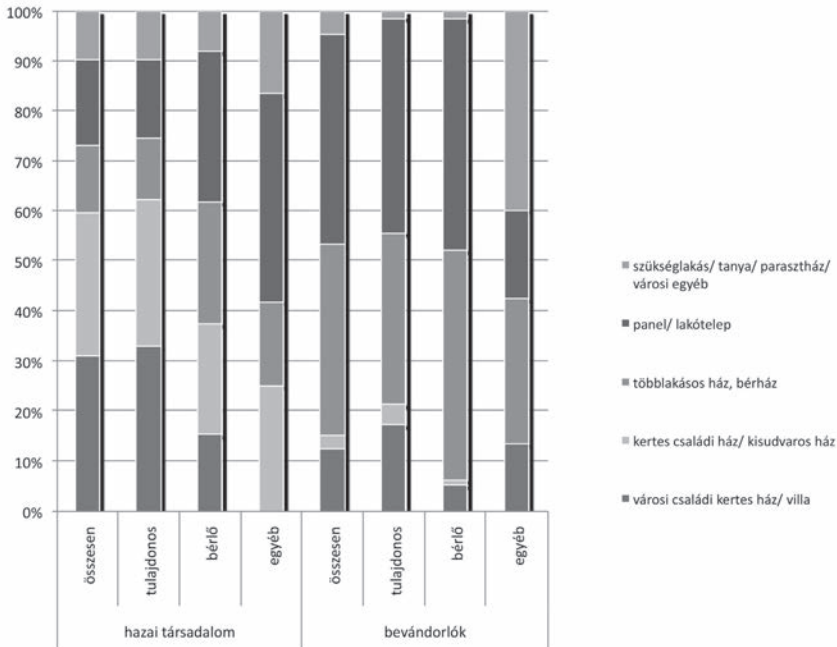
5. ábra: Ingatlantulajdon a bevándorlók különböző csoportjai körében, százalék

Forrás: EIA2009, EIA2011

Az ingatlan jellege alapján jelentős különbség van a hazai társadalom és a bevándorlók között. A hazai társadalom körében jellemzőbb, hogy városi kertesi családi házban (31%) vagy falusi, kisvárosi családi házban, kisudvaros házban (29%) élnek, a bevándorlók között viszont többlakásos panel, lakótelepi ház (42%), illetve a többlakásos ház, bérház (38%) fordul elő nagyobb arányban. Az iskolázottság, a település nagysága, illetve az, hogy budapesti vagy nem budapesti az ingatlan meghatározó mind a hazai társadalom, mind a bevándorlók körében. A társasház, bérház jellemzően Budapesten van, és jellemzőbb az angolszász országokból érkezők körében. Az iskolázottabb bevándorlók inkább laknak többlakásos társasházban vagy bérházban, a kevésbé iskolázottak inkább lakótelepi lakásban. Ez utóbbiak között nagyobb arányban vannak a kínaiak, illetve a régebb óta itt tartózkodók. A 6. ábrán az is látható, hogy akik bérelnek, nagyobb arányban laknak lakótelepi/panel vagy többlakásos társas-, illetve bérházban. Továbbá az „egyéb” jogcímen lakók közt többen élnek valamely városi szükséglakásban, tanyán vagy parasztházban. Ezek a tendenciák mind a hazai társadalom tagjaira, mind a bevándorlókra érvényesek.

6. ábra: Az ingatlan jellege, százalék

Forrás: EIA2011

A lakáshellyel és a lakókörnyezettel a bevándorlók elégedettebbek a hazai társadalomnál. Ezen túl, a migránsok 44 százaléka gondolta, hogy rosszabb lakáshelyzetben lenne, ha a szülőföldjén maradt volna, egyharmaduk gondolja, hogy a helyzete ugyanolyan volna. Jellemzően a kevésbé iskolázottak és az Ázsiából érkezők érzik jobbnak a helyzetüket.

Egészségi helyzet

A Stiglitz-jelentés ajánlásai a hangsúlyt a gazdasági teljesítményről az emberek jólétének a mérésére helyezik át, s az objektív mutatók mellett felhívják a figyelmet a szubjektív indikátorok szerepére is. Az egészség mint az emberi élet tartamát és minőségét meghatározó alapvető jellemző a jólét egyik fontos meghatározója (Tokaji et al 2011). Szintén a *Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvétel* alapján európai összehasonlításban elmondható, hogy a teljes népesség és a külföldön született népes-

ség egészségének szubjektív mutatói nagyon hasonlóan alakultak az egyes korcsoportokban; mindkét csoportnál a 20–64 éves népesség háromnegyede tekinti jónak az egészségét (European Commission 2011). Magyarországon ez az arány alacsonyabb: a teljes népesség körében 63 százalék. A 20–64 éves bevándorlók 66 százaléka tekinti jónak egészségi állapotát. A két csoport közti távolság nem kirívó Magyarországon. Észtországban, Lettországon és Ausztriában kiugróan rosszabb egészségi helyzetben vannak a nem EU-ban születettek, de például Máltán, Csehországban és Portugáliában a bevándorlók vannak előnyösebb helyzetben.

Adatfelvételeink alapján hasonló tendencia látszik (3. táblázat). Egy tízfokú skálán a hazai társadalomban az egészséggel való elégedettség 6,94-es átlagot vett fel, a bevándorlók körében ez az érték szignifikánsan magasabb: 8,05. Ezen a skálán 7–10-es értéket, vagyis azt, hogy elégedett az egészségi helyzetével, a hazai társadalom 56 százaléka, a bevándorlók 78 százaléka ért el. Az egészségükkel elégedetlenek aránya (a skálán 0–2 értéket jelölők) 11 százalék a hazai társadalom és ennél alacsonyabb, alig 2 százalék a bevándorlók esetében. Ezek a különbségek még akkor is fennállnak, ha a két csoport kor- és nembeli összetételéből adódó különbségeket korrigáljuk.

3. táblázat: A szubjektív egészségi helyzet mutatói

minta/alminta	N	átlag (0-10)	std. szórás	elégedett (7-10) (%)	elégedetlen (0-2) (%)
hazai társadalom	991	6,49	2,78	55,7	10,8
hazai társadalom (korrigált)	500	6,94	2,64	65,5	9,0
bevándorló	500	8,05	2,09	77,6	1,6

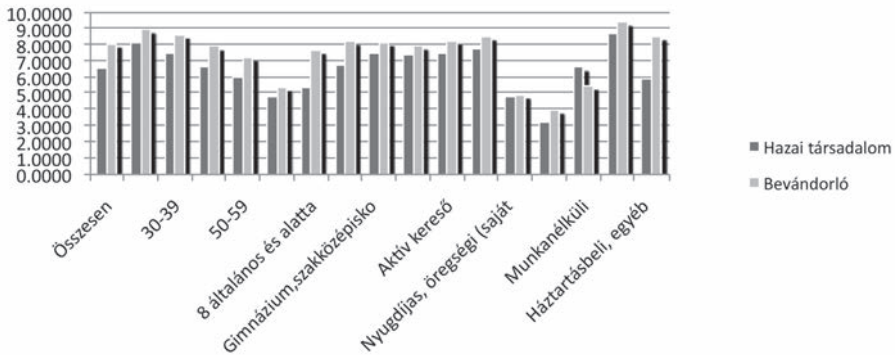
Forrás: EIA2011

A kérdés így hangzott: „Mennyire elégedett Ön az egészségi állapotával?”

Az idősebbek és a kevésbé iskolázottak mindkét csoport esetében kevésbé elégedettek egészségi helyzetükkel. A hazai társadalom esetében a munkaerőpiacon aktívak elégedettebbek, a bevándorlónál az inaktívak. A Közép-Magyarországon, illetve Budapesten élők elégedettebbek, míg az Észak-Magyarországon lakók a legkevésbé elégedettek a hazai társadalom körében.

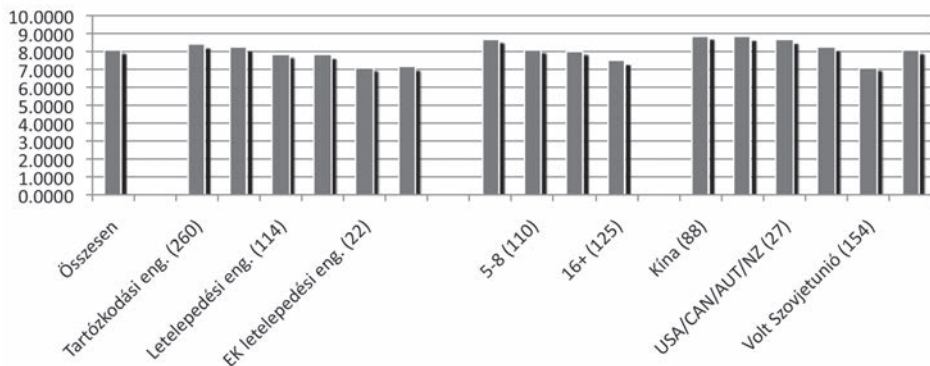

7. ábra: A szubjektív egészségi helyzet a kor és az iskolai végzettség alapján, átlag

Forrás: EIA2011

A bevándorlók esetében meghatározó még a státusz, az itt tartózkodás hossza és a származási ország. A tartózkodási engedéllyel, illetve nemzeti letelepedési engedéllyel itt tartózkodók elégedettebbek, de ez valószínűleg visszavezethető a csoportok szocio-demográfiai jellemzőire (például a tartózkodás engedéllyel itt levők között több a tanuló). A régebb óta itt levők kevésbé elégedettek, és esetleg ez is visszavezethető arra, hogy idősebbek. Hasonló demográfiai jellegzetességek magyarázhatják, hogy az Ázsiából és az angolszász országokból érkezettek jobb, a volt Szovjetunió területéről érkezettek rosszabb egészségi helyzetről számoltak be.

8. ábra: A szubjektív egészségi helyzet a bevándorlók különböző csoportjai körében, átlag

Forrás: EIA2011

A bevándorlók több mint háromnegyede úgy gondolja, hogy egészségi helyzete ugyanolyan volna, ha a szülőföldjén maradt; 15 százalék gondolja, hogy helyzete a migráció során javult. Az idősebb bevándorlók (60 év felettek) nagyobb arányban gondolják, hogy egészségügyi helyzetük jobb volna, ha szülőföldjükön maradnak (21 százalék).

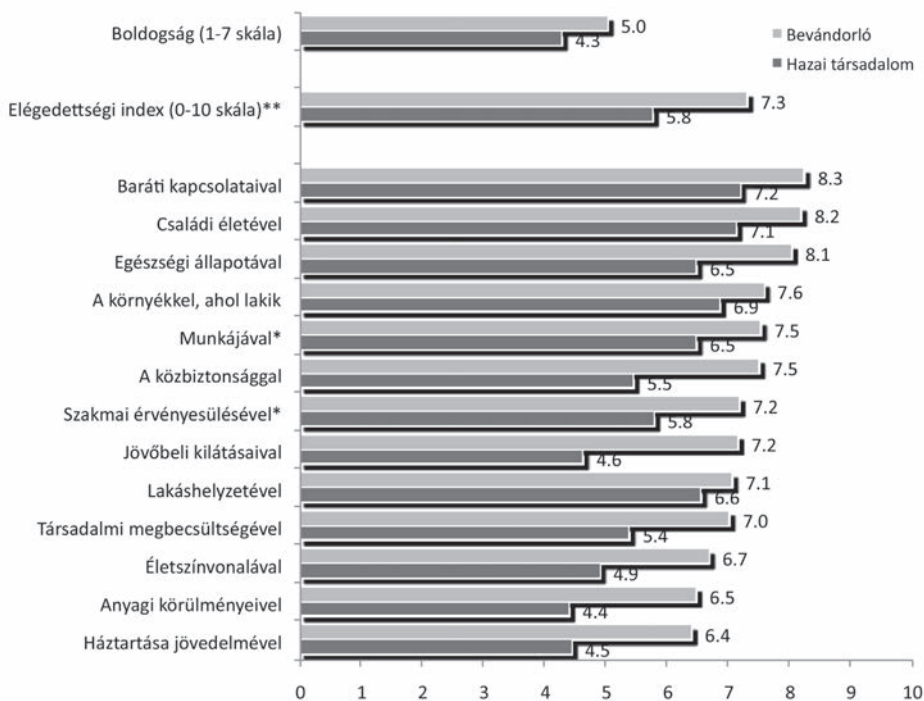
A jólét szubjektív mutatói

A jólét eddig tárgyalt, a Zaragozai Nyilatkozathoz közvetlenül kapcsolódó indikátorai mellett fontosnak tartjuk a jólét szubjektív elemeinek részletesebb elemzését, a kognitív, illetve affektív elemek bemutatását. A szubjektív jólét kognitív elemét egy 13 elemű elégedettség kérdés méri; az affektív oldalát az általános boldogság kérdéssel szemléltetjük.

Az elégedettség különböző aspektusairól az anyagi és egészségi helyzet megítélése kapcsán már volt szó, ebben az alfejezetben egymással is összehasonlítjuk az egyes elemeket.⁷

⁷ Az egyes elemekből összeálló additív index az egyes elemek egyszerű átlaga. Az ilyen módon számított index összehasonlítható a két csoport között.

9. ábra: A szubjektív jólét affektív és kognitív mutatói, átlagok

Forrás: EIA2011

* Csak azok körében, akik dolgoznak.

** A *-gal jelöltek nem szerepelnek az elégedettség indexben.

A kérdés így hangzott: „Kérem, képzeljen maga elé egy hétfokú létrát. A létra legfelső fokán a legboldogabb emberek állnak (7), míg a létra legalsó fokán a legboldogtalanabbak (1). Hányadik lépcsőfokra helyezné magát ezen a hétfokú létrán?”

Az 9. ábrán látható, hogy a bevándorlók minden tekintetben elégedettebbek és boldogabbak, mint a hazai társadalom tagjai, s a különbségek a strukturális eltérések kiszűrése után is megmaradnak (4. táblázat). A válaszadók az emberi kapcsolataikkal voltak leginkább elégedettek, míg az anyagi, jövedelmi tényezők adtak okot a legkisebb elégedettségre mind a hazai társadalom, mind a bevándorlók körében. A legnagyobb különbség e két csoport között a jövőre vonatkozó kilátások, az anyagi vagy jövedelmi helyzet és a közbiztonság megítélésének tekintetében voltak. A legkisebb különbség a lakáshelyzet és a lakóhely környezetének megítélésében tapasztaltuk.

4. táblázat: A jólét szubjektív elemeinek mutatói

minta / almintá	elégedettségi index (0-10 skála)			boldogság (1-7 skála)		
	N	átlag	std. szórás	N	átlag	std. szórás
EIA2011:						
hazai társadalom	956	5,78	1,88	988	4,29	1,27
hazai társadalom (korrigált)	479	5,82	1,81	501	4,49	1,31
bevándorló	465	7,32	1,59	497	5,04	1,08
EIA2009:	elégedettségi index (1-5 skála)*					
határon túli magyar	202	3,49	0,75			
ukrán	198	3,73	0,63			
kínai	152	3,53	0,91			
vietnami	171	3,62	0,65			
török	213	3,71	0,64			
arab	186	3,33	0,91			

* A 2009-es adatokon az elégedettségi index csak az anyagi helyzetet, a lakáskörülményeket, a jövőbeli kilátásokat és az emberi kapcsolatokat tartalmazza egy 1-5 skálán.

Az elégedettségi index tekintetében általában elmondható, hogy a 29 év alattiak és a tanulók elégedettebbek, a nyugdíjasok és a munkanélküliek kevésbé elégedettek. A hazai társadalomban az iskolázottságnak pozitív hatása van az elégedettségre; a Közép-Dunántúlon és a Dél-Alföldön elégedettebbek, Észak-Magyarországon kevésbé elégedettek az emberek. A bevándorlók esetében az iskolázottságnak nincs hatása. Az egyes migráns csoportokat összehasonlítva az látható, hogy a leginkább a törökök és az ukránok, a legkevesbé az arabok elégedettek. Ha a szubjektív jólét affektív mutatóját, a boldogságot tekintjük, akkor az elégedettséghez hasonló tendenciák bontakoznak ki.

Jóléti mintázatok a bevándorlók körében

Végül a tanulmányban eddig ismertetett mutatókat kívánjuk együtt elemezni annak feltárására, hogy ezek a változók hogyan viszonyulnak egymáshoz, illetve milyen mintázatok különíthetők el a bevándorlók jóléti helyzetét tekintve Magyarországon. Mivel nem magyarázó modellek kidolgozására törekszünk, hanem leíró módon mintázatok szeretnénk feltárni, valamint változóink egy része nominális mérési szintű, ezért ezt az elemzést az MCA módszerével végezzük. Az MCA (multiple

correspondence analysis) a korrespondencia- analízis nominális mérési szintű változók elemzésére alkalmas kiterjesztése, amely a változók mögöttes struktúráját hivatott feltárni. Az egyes adatpontokat vagy kategóriákat egy alacsony dimenziószámú euklideszi térben ábrázolja. Inkább leíró és exploratív jellegű, elemző eszközként kiválóan alkalmas a több változó közti viszonyrendszer vizualizációjára. (Greenacre – Blasius 2006)

Ez a módszertani megközelítés lehetőséget ad arra, hogy a jóléti mutatók mellett szocio-demográfiai, illetve a migráció jellegét megvilágító változókat is figyelembe vegyünk. Így a jóléti mutatók közül elemzésünkbe bevonjuk az egy főre jutó jövedelem változóját, azt, hogy valaki ingatlanulajdonos-e vagy bérlő, illetve hogy milyen (jó/közepes/rossz) az egészsége.⁸ Ez a kategóriák szerinti megközelítés jól illeszkedik ahhoz, ahogyan a jövedelmet mérni tudtuk a survey módszerrel, illetve lehetőséget ad arra is, hogy az erre a kérdésre nem válaszolókra egy külön kategóriát alkotva, őket is figyelembe vegyük az elemzésben, és a későbbiekben lássuk, hol helyezkednek el a többi változó terében. Ezen túl a jólét szubjektív elemei, az elégedettség és a boldogság is bekerültek az elemzésbe.⁹ A jóléti változókon túl, a nem, a kor, az iskolázottság, a munkaerő-piaci státusz került be az elemzésbe, illetve a migrációt érintő olyan változók, mint az itt tartózkodás jogcíme és hossza, illetve a származási ország.

Amennyiben az MCA elemzés eredményeképpen kétdimenziós ábrázolás mellett döntünk, egy térképet kapunk, amelyen megjelennek az egyes kategóriák. E kategóriák egymáshoz és a középponthoz képest való elhelyezkedéséből lehet következtetni arra, hogyan viszonyulnak egymáshoz, mennyire diszkriminálnak a minta tagjai között, s ez alapján lehet mintázatot keresni. Az eredmények azt mutatják, hogy az előálló két dimenzió 41 százalékban képes leírni a változóinkat, az első dimenzió 22 százalékkal, a második 19 százalékkal járul hozzá ehhez. A jóléti mutatókat tekintve az első dimenziót a szubjektív egészség és az általános elégedettség írja le, a másodikat inkább az egy főre jutó jövedelem és az ingatlanulajdon. Érdekes módon a jólét másik szubjektív mutatója, a boldogság is inkább ezekhez az objektív mutatókhoz kapcsolódik. Az általánosabb tendenciákat véve alapul, az első dimenzió inkább a szubjektív, a második dimenzió inkább az objektív jólét jelenik meg (5. táblázat). Míg az itt tartózkodás jogcíme inkább a szubjektív elemekhez kapcsolódik, addig a budapesti vagy nem budapesti lakóhely és az iskolázottság az objektív dimenzióhoz. Mindemellett, a változóknak ezt a terét leginkább az aktivitás és a korcsoport határozza meg, ezek mindkét dimenzióban dominánsak, csakúgy, mint a származási ország és az itt tartózkodás hossza.

⁸ A korábban tárgyalt 0–10 skálán mért változót a következőképpen kódoltuk át: 0–2 rossz, 3–6 közepes, 7–10 jó.

⁹ A korábban bemutatott elégedettség és boldogság indexeket oly módon alakítottuk át nominális változóvá, hogy átlag alatti és átlag feletti kategóriákat képeztünk.

5. táblázat: A korrespondencia-analízis diszkriminancia mutatói

	1. dimenzió	2. dimenzió
<i>sajátérték</i>	0,220	0,192
aktivitás	0,636	0,467
a kérdezett korcsoportja	0,640	0,322
itt tartózkodás hossza	0,295	0,207
ingatlan tulajdon	0,167	0,307
származási ország	0,215	0,233
egészségi állapot	0,330	0,064
egy főre jutó jövedelem	0,030	0,312
státus	0,263	0,063
Budapest	0,056	0,173
elégedettség	0,125	0,066
iskolai végzettség	0,022	0,150
boldogság	0,036	0,125
a kérdezett neme	0,043	0,001

A 10a-d. ábrákon¹⁰ látható, hogy a vízszintes, inkább szubjektív elemeket leíró dimenzió pozitív értékei baloldalon, negatív értékei jobboldalon helyezkednek el. A függőleges, inkább az objektív jólétet leíró dimenzió felül helyezkednek el a negatív értékek és alul a pozitív értékek. A dimenziók által négy részre osztott tér így a következő szegmenseket határolja le: egy mind objektív, mind szubjektív jóléti szempontból hátrányos teret (jobb felső); egy minden szempontból pozitív teret (bal alsó); egy szubjektíven előnyösnek tekintett, de objektíven kevésbé előnyös teret (bal felső); és egy objektíven jó helyzetet, aminek szubjektív percepciója nem annyira pozitív (jobb alsó). Az egyes kategóriák egymáshoz való viszonyát elemezve az látható, hogy van két markánsan elkülönülő csoport. A bevont mutatókat tekintve a nyugdíjasok különülnek el leginkább (ők helyezkednek el legmesszebb a középponttól) a mindkét szempontból hátrányos jóléti helyzetet jelző jobb felső szegmensben. Ők általában 60 év feletti, rossz az egészségük, s jellemzőbb rájuk az alacsonyabb jövedelem (45–70 ezer Ft/fő). Ugyanakkor ez a nagyon markánsan megjelenő csoport arányát tekintve kevésbé jelentős a migráns sokaságon belül; a nyugdíjasok aránya a mintánkban 8 százalék. Ennek a mintázatnak egy valamelyest enyhített verziójában a magasabb jövedelmek mellett (70–120 ezer Ft/fő) az inkább közepes egészségi helyzetben levők és jellemzően nem budapesti lakosok jelennek meg. Alacsony iskolai végzettség figyelhető meg ebben a mintázatban; a volt Szovjetunió államaiból érkeznek, enyhén női dominanciával, szélsőséges esetben a munkanélküliek is körükbe tartoznak (3 szá-

¹⁰ A négy ábra ugyanannak a térnek a leírása – az értelmezés megkönnyítésére bontottuk négy részre.

zalék a mintában). Noha a nyugdíjasok és a munkanélküliek nagyon hasonló mintázatot mutatnak jólétüket tekintve, a nyugdíjasok rosszabb helyzetben vannak.

A másik markánsan elkülönülő mintázat a tanulókhöz köthető (16 százalék a mintában). Ez a bal felső szegmensben jelenik meg, tehát magasabb szubjektív elégedettség jellemzi őket rosszabb objektív mutatókkal. 45 ezer forint alatti, esetleg 70 ezer forint alatti jövedelemmel rendelkező személyek tartoznak ebbe a csoportba. Jellemző továbbá, hogy tartózkodási engedéllyel vannak Magyarországon, a Balkánról érkeztek, középfokú végzettséggel rendelkeznek, inkább bérlőként jelennek meg, illetve „egyéb” módokon, például szívdességi alapon laknak.

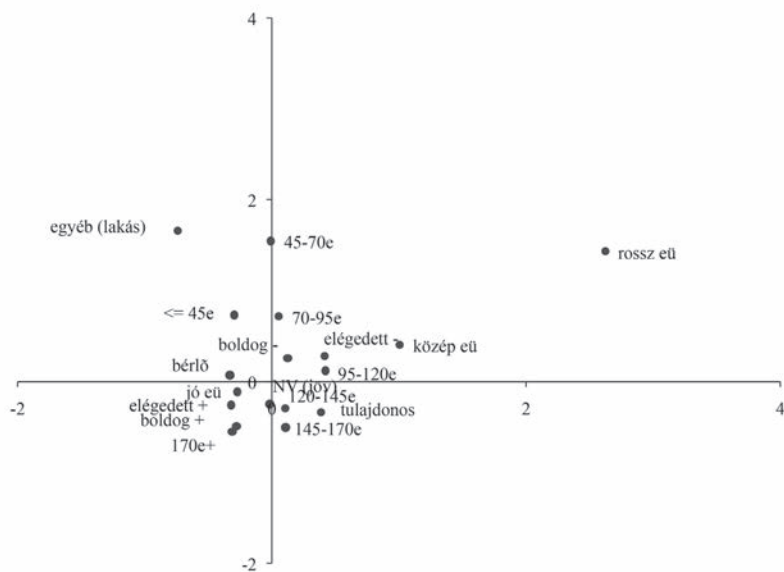
Egy további, kevésbé markánsan elkülönülő mintázatot a mind szubjektív, mind objektív módon előnyösebb jóléti helyzetben levők alkotnak. Jellemzően ide vezet például az aktív gazdasági helyzet, hogy valaki dolgozik. Ez a mintázat az angolszász országokból érkezők esetében jelenik meg, de a kínai és egyéb ázsiai származásúak is ide sorolhatók. Felsőfokú végzettséggel s részben szakmunkás végzettséggel írható le a csoport. A Budapesten lakó 30–39 évesek, jellemzően 5–8 éve itt tartózkodók is ezt a mintázatot követik. Itt jelennek meg a 120–145 ezer forinttal vagy a fölötti jövedelemmel rendelkezők. Ilyen módon ez a mintázat két almintát is magában foglalhat: egyrészt egy alacsonyabb végzettségű, alacsonyabb jövedelemmel rendelkező, ázsiai származású, másrészt egy magasabb végzettségű, angolszász mintázatot, magasabb jövedelemmel. Továbbá ezek azok a csoportok, ahol a legnagyobb arányban nem nyilatkoztak a jövedelmükről.

Végül a legkevésbé markánsan megjelenő mintázat a „jobb objektív helyzet mellett kevésbé elégedettek”, ami a középkorú (40–59), 9–15 éve Magyarországon tartózkodó ingatlanulajdonosokra jellemző, és körükben jelennek meg az inaktívak, gyermekekkel otthon levők, háztartásbeliek is.

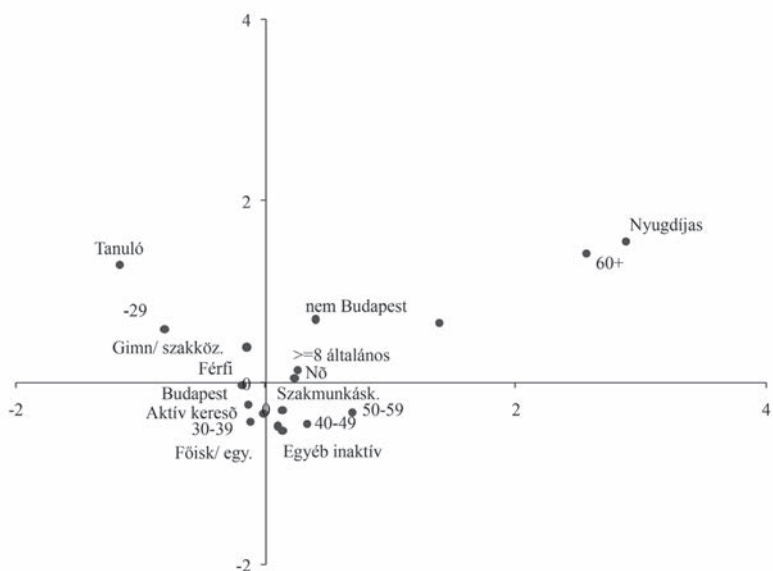
Érdekes az itt tartózkodás különböző jogcímeinek elhelyezkedése az ábrán. Az eredményekből leginkább az látszik, hogy a tartózkodási engedély különül el leginkább a többi jogcímtől, elsősorban azért, mert ez jellemzőbb a fiatalokra, akik tanulási céllal érkeznek hazánkba, s általában magasabbak az elégedettségi mutatóik. A státusz leginkább a szubjektív elégedettséggel jár együtt, s a tartózkodási engedély kivételével a többi jogcím esetében alacsonyabb az elégedettség is – a jobb objektív jóléti mutatók, köztük az ingatlanulajdon ellenére is.

A magyarországi harmadik országból érkezett migránsok jóléttel összefüggő integrációs mintázataira is ad útmutatást az ábra. Úgy tűnik, hogy az itt tartózkodás hossza meghatároz egy folyamatot, amelynek során a migránsok egyre jobb helyzetbe kerülnek az objektív mérőszámok tekintetében, elégedettségük eközben valamelyest csökken (ilyen szempontból szerencse, hogy a szubjektív boldogság inkább az objektív mutatókkal járt együtt), az objektív jólét egy következő lépcsőfokaként, 9–15 év itt tartózkodás után, ingatlanulajdonossá válnak. Ugyanakkor az öregség elérkeztével az egészségi helyzetük romlása, illetve nyugdíjazásuk mind szubjektív, mind objektív jóléti helyzetük romlása irányába hat.

10a. ábra: A bevándorlók jóléti térképe (MCA, N=500) – a jóléti változók elhelyezkedése

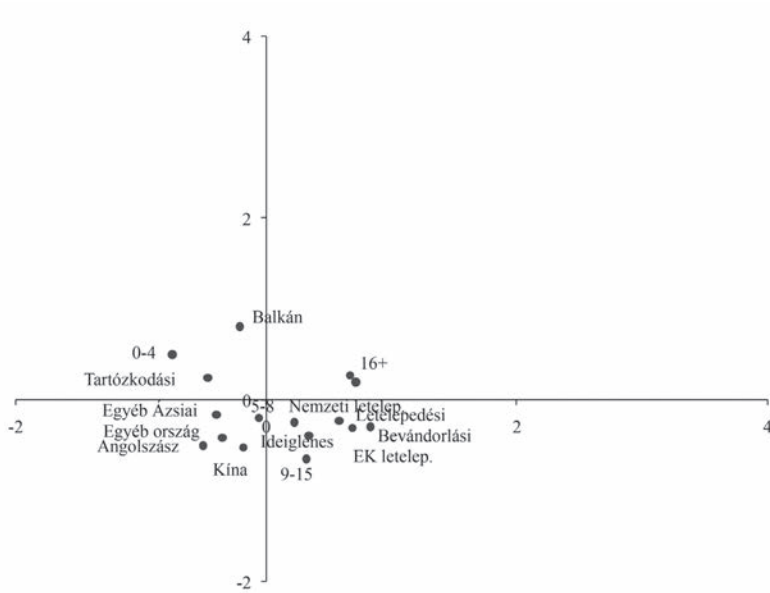

10b. ábra: A bevándorlók jóléti térképe (MCA, N=500) – a szocio-demográfiai változók

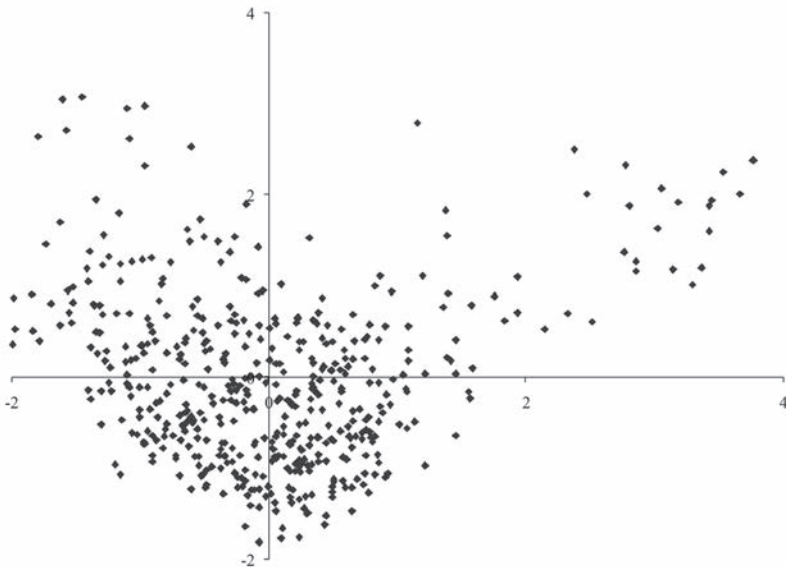

10c. ábra: A bevándorlók jóléti térképe (MCA, N=500) – a migrációs háttérváltozók

10d. ábra: A bevándorlók jóléti térképe (MCA, N=500) – a sokaság

Összefoglalás

A tanulmányban a zaragozai indikátorokat követve mutattuk be a Magyarországon élő harmadik országbeli bevándorlók jóléti helyzetét. A Zaragozai Nyilatkozat a bevándorlók társadalmi befogadásának indikátorairól beszél, ami a vonatkozó mutatókkal közvetve mérhető, mivel azok inkább a szűkebb értelemben vett jóléti helyzet megragadására alkalmasak. Az elemzés alapjául kétféle kérdőíves kutatás szolgált, ami lehetővé tette, hogy a migránsok helyzetét és annak szubjektív megítélését a többségi hazai társadalommal, illetve az egyes migráns csoportokkal összehasonlítva értelmezzük. Vizsgálatunk a „harmadik országból” érkező legális bevándorlókkal foglalkozott, nem terjedt ki a menekültekre és a külföldi alkalmi munkavállalókra.

Eredményeink igazolták azt a korábban feltárt jelenséget (Göncz et al 2012), hogy az általános európai uniós tendenciákkal szemben Magyarországon a migránsok több jóléti mutató tekintetében nem rosszabb, hanem jobb helyzetben vannak, mint a hazai társadalom tagjai. Például magasabb (vagy más mérés szerint azonos) az egy főre jutó háztartási jövedelmük, kisebb a szegénység kockázata, jobb az egészségi helyzetük, vagy legalábbis pozitívabban ítélik azt meg (6. táblázat). Ezek részben visszavezethetők arra, hogy a migránsok szocio-demográfiai szempontból egy sajátos csoport, amely eltér a többségi társadalom összetételétől. Ezen strukturális eltérések figyelembe vétele után a különbségek valamelyest csökkennek, de szignifikánsak maradnak. Ezért feltételezhetően egyéb, egyéni pszicho-szociális jellemzőkre is visszavezethető a migránsok előnyösebb helyzete Magyarországon. Amellett, hogy fiatalabbak és nagyobb körökben a munkaerőpiacon aktívan jelen levő, az értékek és a bizalom is szerepet játszanak a magasabb jóléti helyzetük elérésében (Juhász 2012). Az is ezt igazolja, hogy a jólét szubjektív mutatói tekintetében (elégedettség és boldogság) is előnyösebb helyzetben vannak a hazai társadalom tagjainál.

6. táblázat: A társadalmi befogadás indikátorai a Zaragozai Nyilatkozat alapján

	hazai társadalom	bevándorló
a bevándorlók medián jövedelme a hazai társadalom medián jövedelmének arányában	-	1,35
szegénységi kockázat (a hazai társadalom medián jövedelmének 60 százalékát el nem érők aránya)	17,0%	11,0%
ingatlantulajdonosok nem tulajdonosokhoz viszonyított aránya a sokaságon belül	9,07	1,19
egészségi helyzet szubjektív megítélése - elégedett (7-10)	55,7%	77,6%
egészségi helyzet szubjektív megítélése - elégedetlen (0-2)	10,8%	1,6%

Egy jóléti változó, az ingatlantulajdon tekintetében maradnak el a migránsok a hazai társadalomtól. Itt azonban figyelembe kell venni, hogy Magyarországon európai összehasonlításban kiugróan magas a tulajdonosok aránya. Értelmszerűen a helyben levő tőkének ez az időbeli felhalmozása nem lehet sajátja a nem is olyan régóta itt tartózkodó migránsoknak. Mindemellett a legalább 16 éve itt tartózkodó migránsok már megközelítik a magyar átlagot (81 százalék), ami az integrációnak egy mutatója. A tulajdonról szólva érdemes még a migráció dinamikus modelljeire visszautalni, amennyiben egy transznacionális térben mozgó egyénnek nem feltétlenül célja ingatlan vásárlása egy olyan helyen, ahol tervei szerint csak egy átmeneti időszakot tölt majd el.

Összességében eredményeink azt mutatják, hogy a harmadik országból érkezettek jóléti helyzete részben hasonló tényezőkkel áll kapcsolatban, mint a hazai társadalom tagjainak jóléti helyzete (kor, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás), ugyanakkor jelentősen befolyásolják egyéb, a migrációval összefüggő változók is, mint az, hogy milyen régóta tartózkodik valaki Magyarországon, milyen jogi státuszban van itt, és honnan érkezett. A származási ország fontos meghatározója a jóléti helyzetnek, ugyanakkor ezek a csoportok is jelentős mértékben heterogének. A migránsok jóléti helyzete valószínűleg összefüggésben van a migrációs motivációkkal is, amelyek meghatározzák, hogy milyen mértékben akarnak és/vagy tudnak integrálódni a hazai társadalomba – de e változókat közvetlenül nem vizsgáltuk elemzésünkben. Eredményeinkből kirajzolódik, hogy többféle jóléti mintázata van a hozzánk érkező migránsoknak. Markánsan eltér a minden szempontból rosszabb jóléti helyzetben levő nyugdíjasok helyzete a valószínűleg ideiglenesen itt tartózkodó fiatal tanulókétól, akik alacsonyabb objektív jóléti mutatók mellett szubjektív értelemben magas jóléti helyzetben vannak. Emellett a kor előrehaladtával az ingatlantulajdonosok aránya is nő. Ezek az eredmények azt valószínűsítik, hogy van a hozzánk érkező migránsoknak egy csoportja, amelyre jellemző az integráció lineáris folyamata, az ingatlantulajdon-szerzéssel és a nyugdíjba vonulással, ám emellett a dinamikus modell mintázata is jelen vannak.

Irodalom

- Annoni, Paola – Weziak-Bialowolska, Dorota – Dijkstra, Lewis (2012): *Quality of life at the sub-national level: an operational example for the EU*. Joint Research Centre, Institute for the Protection and Security of the Citizen, Ispra.
- Bijl, Rob V. – Zorlu, Aslan – Jennissen, Roel P. W. – Blom, Martine (2008): The integration of migrants in the Netherlands monitored over time: Trend and cohort analyses. In: Bonifazi, Corrado – Okolski Marek – Schoorl Jeanette – Simon, Patrick (ed.): *International Migration in Europe: New Trends and New Methods of Analysis*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 199–223.

- Boyd, Monica (1989): Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas. *International Migration Review*, Vol. 23. No. 3: 638–670.
- European Commission (2011): *Indicators of Immigrant Integration – A Pilot Study*. Eurostat Methodologies & Working Papers. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Gáspár Tamás (2013): A társadalmi-gazdasági fejlettség mérési rendszerei. *Statisztikai Szemle*, Vol. 91. No. 1: 77–93.
- Göncz Borbála – Lengyel György – Tóth Lilla (ed.) (2012): *Bevándorlók a magyar társadalom tükrében: méltóság, igazságosság és civil integráció*. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest
- Greenacre, Michael and Blasius, Jörg (ed.) (2006): *Multiple Correspondence Analysis and Related Methods*. Chapman & Hall/CRC, London
- Havasi Éva – Altorjai Szilvia (2005): *A jövedelem, mint az anyagi jólét és a szegénység mérőszáma*. KSH Társadalomstatistikai füzetek 43. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Hegedűs Rita (2002): *Szubjektív társadalmi indikátorok – szelektív áttekintés a téma irodalmából*. In: Lengyel (2002), 35–48.
- Juhász Pál (2012): *Politikai vélemények és ítéletek*. In: Göncz et al. (2012), 191–205.
- Kritz, Mary M. – Lim, Lin Lean – Zlotnik, Hania (ed.) (1992): *International Migration Systems: A Global Approach*. Clarendon Press, Oxford
- Lengyel György (ed.) (2002): *Indikátorok és elemzések. Műhelytanulmányok a társadalmi jelzőszámok témaköréből*. BKÁE, Budapest
- Melegh, Attila – Kondrateva, Elena – Perttu Salmenhaara, P. – Forsander, Annika – Hablicsek, László – Hegyesi Adrienn (2005): Globalisation, Ethnicity and International Migration. The Comparison of Finland, Hungary and Russia. *Demográfia, 2005/English*: 123–167.
- Melegh Attila – Kovács Éva – Gödri Irén (2010): „Azt hittem, célt tévesztettem” – A bevándorló nők élettörténeti perspektívái, integrációja és a bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök nyolc európai országban. KSH NKI Kutatási Jelentések 88. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- Tokaji Károlyné – Faragó Miklós – Boros Julianna (2011): Objektíven szubjektív. *Statisztikai Szemle*, Vol. 89. No. 7–8: 768–789.
- Örkény Antal – Székelyi Mária (2010): *Hat migráns csoport összehasonlító elemzése*. In: Örkény Antal – Székelyi Mária (ed.): *Az idegen Magyarország – Bevándorlók társadalmi integrációja*. ELTE Eötvös Kiadó, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest, 49–96.
- Sen, Amartya (1985): Well-being, agency and freedom: the Dewey lectures 1984. *Journal of Philosophy*, Vol. 82. No. 4: 169–221.
- Sik E. (2012): *Description of the work that was done to enable majority-minority comparison and analysis*. ENRI-East
- Szanyi-F. Eleonóra (2012): *A bevándorlók és a magyar társadalom jóléti mutatói*. In: Göncz et al (2012), 61–85.